

Lietuvos Respublikos Seimo Ekonomikos komitetui

2019-02-27

Nr. 23

I

Nr.

DĖL KONKURENCIJOS ŠILUMOS ŪKYJE

2003 m. gegužės 20 d. LR Seimui priėmus LR šilumos ūkio įstatymą (toliau – Įstatymas) patvirtinta, kad „šilumos gamyba grindžiama konkurencija tarp šilumos gamintojų“. Nors Įstatymas nuo priėmimo iki dabar turėjo 26 pakeitimus, tačiau iš esmės minėta konkurencijos galimybė liko nepakitusi (dabartinėje Įstatymo versijoje „šilumos gamyba grindžiama šilumos gamintojų konkurencija“).

Būtina, pažymėti, kad šios nuostatos įrašymo į įstatymą, **reali konkurencija dėl to neatsiranda**, nes jai dažniausiai nėra nei ekonominių, nei technologinių prielaidų. Todėl šia nuostata kol kas labiau pridengiami „uždarbiavimo“ šilumos ūkyje tikslai, nei įgyvendinama reali ir veiksminga konkurencija.

Nuo 2019 sausio 1 dienos centralizuoto šilumos tiekimo (toliau – CŠT) šilumos kainas Lietuvoje jau didele dalimi lemia naujoji Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisijos (toliau – VKEKK) parengta šilumos supirkimo tvarka, įteisinusi konkurenciją šilumos gamyboje „pilnais kaštais“. Paskelbti 2019 metų ketverių mėnesių šilumos aukcionų rezultatai leidžia įžiūrėti ir naujas tendencijas Lietuvos šilumos ūkyje.

Dabar tiek nepriklausomi šilumos gamintojai (toliau – NŠG), tiek ir CŠT katilinės konkuruoja „pilna kaina“. Tačiau prielaidų realiai konkurencijai žiemos mėnesiais dėl to nei anksčiau, nei dabar neatsirado, todėl VKEKK **įvedė ribojimą** visiems šilumą iš biokuro gaminantiems subjektams – savo siūlymuose šilumos aukcionuose negalima viršyti „menamos“ **visiškai naujos biokuro katilinės gaminamos šilumos kainos (leistinos ribos)**, darant prielaidą, kad ši dirbtų maždaug 5 mėnesius per metus ir gautų apie 4-5 % pelno nuo turto vertės, kuri atitinka ką tik pastatytos (tai yra gana brangios) katilinės kainą. Į „menamos“ katilinės gaminamos šilumos kainą įskaičiuota atitinkamos aukštos nusidėvėjimo sąnaudos, aptarnavimo kaštai ir t.t. Tačiau tikrovėje realios biokuro katilinės pastatytos jau seniai, ne viena iš jų gal ir atsipirkusi, tačiau nauja tvarka leidžia gauti pajamas, kaip už naują... Žinoma, tokia tvarka labai patinka NŠG, nes **atsirado galimybė nekontroliuojamai užsidirbti gerus pelnus**, kurie ir taip buvo galimai puikūs, išskyrus Kauną, kuriame CŠT įmonė pasistačiusi savo katilines neleido maksimaliai uždarbiuoti nepriklausomiems gamintojams. Naująją tvarką, suprantama, labai gina NŠG ir juos palaikantys „ekspertai“ ar valdininkai, nes **ji garantuoja geras pajamas, realiai nesant jokios konkurencijos tuos 4-5 žiemos mėnesius**. Pirmieji dar nedrąsūs 2019

sausio mėnesio rezultatai tai patvirtina ir atskleidžia naujosios tvarkos pasekmes anaipol ne pačias geriausias vartotojams.

1-oje lentelėje pateikti pirmųjų šilumos aukcionų rezultatai pagal *naująją* šilumos supirkimo iš NŠG tvarką didžiausiuose Lietuvos miestuose. Palyginimui parodyta NŠG siūlytos kainos sausio mėnesį prieš metus, kai dar galiojo senoji tvarka.

1 lentelė. Šilumos aukcionų rezultatai 2019 SAUSIS

Miestas	NŠG kaina 2018-01, ct/kWh	Leistina riba 2019, ct/kWh	Dujinio katilo šiluma, ct/kWh	NŠG pasiūlymai 2019-01, ct/kWh	Pastabos
VILNIUS	2,94 – 3,01	3,60		3,42 – 3,58	Visa NŠG šiluma supirkta
KAUNAS	2,60 – 3,29	4,26	4,21 aukcione	3,25 – 4,05	Visa NŠG šiluma supirkta
KLAIPĖDA	2,74 – 2,90	4,30	4,26 aukcione	2,80 – 3,99	Visa NŠG šiluma supirkta
PANEVĖŽYS		4,38	3,98 aukcione	3,78	Visa NŠG šiluma supirkta
VISAGINAS	1,23 – 3,33	3,72		3,63 – 3,71	Visa NŠG šiluma supirkta

Akivaizdu, kad sausio mėnesį visuose Lietuvos miestuose šilumos poreikis yra daug didesnis negu veikiančių biokuro katilinių maksimalia galia, todėl visą iš biokuro gaminamą šilumą parduoti yra paprasta. Klausimas – už kokią kainą? Formuodami pasiūlymą biokuro katilinių savininkai turi neviršyti leistinos ribos, nustatytos pagal VKEKK tvarką, ir įvertinti aukcionuose galinčių dalyvauti CŠT įmonių dujinių katilų gaminamos šilumos kainas, kad neliktų „už borto“. Sausio mėnesio aukciono rezultatai parodė, kad kai kurie NŠG, pasiūlę šilumą už kainą tik 0,01 ct/kWh mažesnę už leistiną ribą (pavyzdžiui, Vilniuje ar Visagine), visą šilumą sėkmingai pardavė. „Gudresni“ NŠG galimai žinojo, kad dujiniai katilai šituose miestuose nedalyvaus šilumos aukcionuose. Tuo tarpu kituose miestuose, kur dalyvavo ir dujiniai katilai, NŠG kainos kiek mažesnės, nes, matyt, pabijota viršyti jų gaminamos „dujinės šilumos“ kainos. Taigi realia konkurencija tarp biokurą naudojančių katilinių ši mėnesį net nekvepia. Na, o ateičiai, pasimokius iš klaidų, visi NŠG galės siūlyti šilumą už leistiną ribinę kainą, vis tiek ji bus nupirkta. Dujiniai katilai šioje „konkurencijoje“ ne žaidėjai. Tai argi čia veiksminga konkurencija?

Gal naujoji „konkurencija“ sumažino išlaidas šildymui? 2019 sausio mėnesį bendrovė „Vilniaus šilumos tinklai“ pagal aukciono rezultatus turėjo nupirkti šilumos iš NŠG už 3 335 325 EUR, kurią perdavė vartotojams, iš to neuždirbdama jokio pelno, o tik turėjo papildomų rūpesčių. Tuo tarpu 2018 m. sausį atitinkamai buvo išleista 2 755 178 EUR - t.y., šiemet tokio paties našumo NŠG įmonės, gavo 21 % daugiau pajamų negu pernai tą patį mėnesį. Vidutinė svertinė NŠG parduotos šilumos kaina padidėjo nuo 3,01 iki 3,50 ct/kWh., o tai sudaro apie 16 % pabrangimą. Pažymėtina, kad ir pagal senąją tvarką NŠG įmonės Vilniuje dirbo labai pelningai, o naujoji tvarka atnešė dar didesnius pelnus. Kaip jos NŠG interesų grupės gali neginti?

Bendrovė AB „Klaipėdos energija“ vien tik nereguliuojamiems NŠG šių metų sausį už jų parduodamą šilumą sumokėjo 698 544 Eur., kai tuo tarpu pernai už tą patį laikotarpį – 502 863 EUR arba 28 % mažiau. Tam pagrindinę įtaką turėjo padidėjusi perkamos šilumos iš NŠG kaina nuo 2,87 iki 3,35 ct/kWh (18 % padidėjimas). Išlaidos supirktai šilumai atsidurs vartotojų sąskaitose. Ar sumažins jas šalčiausiais mėnesiais?

2 lentelė. Šilumos aukcionų rezultatai 2019 VASARIS

Miestas	Pirkta iš NŠG 2018, ct/kWh	Leistina riba 2019, ct/kWh	Dujinio katilo šiluma, ct/kWh	NŠG pasiūlymai, ct/kWh	Pastabos
VILNIUS	2,85 – 3,01	3,58		3,40 – 3,51	Visa NŠG šiluma supirkta
KAUNAS	2,84 – 3,00	4,13	4,21 aukcione	3,17 – 4,05	Visa NŠG šiluma supirkta
KLAIPĖDA	2,75 – 2,86	4,37	4,33 aukcione	2,85 - 4,00	Visa NŠG šiluma supirkta
PANEVĖŽYS	-----	4,19	3,98 aukcione	3,78 (tik vienas NŠG)	Visa NŠG šiluma supirkta
VISAGINAS	1,94 – 3,33	3,79		3,69 – 3,77	Visa NŠG šiluma supirkta

Labai panašūs rezultatai ir vasario mėnesio aukcionų. Bendrovė „Vilniaus šilumos tinklai“ nupirko šilumos iš NŠG už 3 060 038 EUR, kurią perdavė vartotojams, kai tuo tarpu 2018 m. sausį tam buvo išleista 2 576 986,-EUR, t.y. šiemet NŠG Vilniuje vasario mėnesį gavo 19 % daugiau. Vidutinė svertinė NŠG parduotos šilumos kaina padidėjo nuo 3,00 iki 3,49 ct/kWh., o tai sudaro 16 % pabrangimą.

3 lentelė. Šilumos aukcionų rezultatai 2019 KOVAS

Miestas	Pirkta šiluma iš NŠG 2018 ct/kWh	Leistina riba 2019, ct/kWh	Dujinio katilo šiluma, ct/kWh	NŠG pasiūlymai, ct/kWh	Pastabos
VILNIUS	2,85 – 3,01	3,43		3,25 – 3,42	Visa NŠG šiluma superkama
KAUNAS	2,16 – 2,70	3,83	4,21 aukcione	2.76 – 3.23	Dalis NŠG gaminamos šilumos bus nenupirkta
KLAIPĖDA	2,05 – 2,88	4,04	4,04 aukcione	3.00 - 3.83	Visa NŠG šiluma superkama
PANEVĖŽYS	-----	4,10	3,59 aukcione	3,15 – 3,76	Vieno NŠG šiluma turėtų būti neperkama, nes brangesnė nei dujinė
VISAGINAS	2,27 – 3,33	3,64		3,59 – 3,63	Visa NŠG šiluma superkama

Kiek įdomesni šilumos aukcionų rezultatai stebimi kovo mėnesį (3 lentelė). Nors išlieka tie patys dėsningumai, tačiau, pavyzdžiui, Kaune keli NŠG pardavė jau ne visą šilumą. Nors didžiąją jos dalį AB „Kauno energija“ vis tiek supirks. Panevėžyje viena biokuro katilinė pasiūlė šilumą brangesnę nei dujinių katilų ir turėtų stovėti, o šiluma bus gaminama iš gamtinių dujų...

Vilniuje vidutinė svertinė NŠG parduotos šilumos kaina kovo mėnesį padidėjo nuo 3,00 iki 3,37 ct/kWh., o tai sudaro 12 % pabrangimą, nors biokuras šiais metais reikšmingai pigo. Balandžio

mėnesį, kai jau baigiasi šildymo sezonas, greičiausiai prasidės reali konkurencija tarp šilumos gamintojų. Bet kam ji tada įdomi, kai didžiausios šildymo sąskaitos jau apmokėtos.

Oponentai gali apeliuoti į biokuro brangimą. Šilumos gamyboje paprastai naudojamas biokuras, įsigytas prieš kelis mėnesius. „Baltpool“ viešai skelbiamais duomenimis, biokuro svertinė sandorių kaina 2018 m. gruodžio mėn buvo 198 EUR/t_{ne} ir lyginant su 2017 m. gruodžio mėn (180 EUR/t_{ne}) pabrango 10 proc. Tuo tarpu 2018 m. lapkričio buvo 188 EUR/t_{ne} ir tai yra 8 proc. mažiau nei 2017 m. lapkričio mėn (203 EUR/t_{ne}). Šilumos kainas šalčiausiais mėnesiais augino naujoji šilumos supirkimo tvarka, kuri leido biokuro katilinių savininkams į siūlomą šilumos kainą įskaičiuoti pageidaujamas pajamas, realiai nerizikuojant „likti už borto“ – tai yra dėl to prarasti realizaciją. Tą akivaizdžiai parodo aukcionų rezultatai. O gal kas nors tiki, kad privatūs investuotojai ateina dalinti labdaros ir nepasinaudos bet kokia galimybe užsidirbti geresnio pelno?

Šiuo atveju neanalizuojame šilumos tiekėjų dalyvavimo šilumos aukcionuose, nes jie visi reguliuojami, atlyginimai fiksuoti, pelnai ribojami (nuostoliai ne) ir valstybė bet kada gali nustatyti jiems kainodarą ir motyvaciją.

Apibendrinant pirmųjų šilumos aukcionų, vykusių pagal naująją šilumos supirkimo tvarką, rezultatus galima padaryti šias išvadas:

1. *Nei viename Lietuvos mieste nėra realios konkurencijos* tarp šilumą iš biokuro gaminančių subjektų žiemos mėnesiais.
2. *Visa biokuro šiluma* žiemos mėnesiais *gali būti parduota už naujos katilinės kaštus*, nepaisant realių sąnaudų. Tai yra VKEKK įvestas apribojimas (reguliavimas), bet ne konkurencija, kuri šiuo laikotarpiu neveikia.
3. *Gamtines dujas naudojantys katilai praktiškai nekonkurencingi* dėl didelių valstybės nustatytų infrastruktūros sąnaudų, įskaičiuotų į galutinę dujų kainą ir dėl didelės CO₂ kainos šiuo metu.
4. Visi šilumos gamintojai stengiasi užsidirbti kuo didesnį pelną žiemos mėnesiais, nes kyla rizika šiltuoju laikotarpiu nebedirbti ir negauti jokių pajamų. Tai *didina šilumos kainas ir kompensacijas remtiniams vartotojams žiemos mėnesiais*.
5. Kai kurie NŠG nepasinaudojo galimybe uždirbti maksimalaus pelno ir tai gali būti paaiškinama nenoru sukelti pasipiktinimą ruošiantis svarstyti užregistruotas Seime Šilumos ūkio įstatymo pataisas pavasario sesijoje.
6. Reguluojamiems šilumos gamintojams bus *ribojamas metinis pelnas*, tad jie – NŠG – gali toliau nebedalyvauti šilumos aukcionuose, jeigu anksti pasieks pelningumo ribą, todėl šiltuoju laikotarpiu, tikėtina, kad dirbs tik nereguluojami NŠG, kuriems pelnas neribojamas.
7. NŠG vadybininkams labai *svarbu sužinoti šilumos tiekėjo planus* eiliniame aukcione, o jų sąnaudos skelbiamos, tad tokia „konkurencija“ nesąžininga.

8. Reguluojamų gamintojų galimi *viršpelniai bus perskaičiuojami tik po metų arba gali būti „paslėpti“*.
9. Neprognozuojami mėnesiniai darbo režimai, nes neaišku kas kokį mėnesį dirbs.
10. *Neužtikrinamas mažiausiųjų sąnaudų principas*, nes visą mėnesį reikia supirkti NŠG šilumą, kai atskirais laikotarpiais yra prieinama pigesnė šiluma (naktinė elektra, atliekinė šiluma, saulė ir t.t.).
11. Pertekliniai ir dubliuojami įrenginiai bei personalas, kurių *panaudojimo efektyvumas žemas*.
12. Veikla ir investicijos į CŠT infrastruktūrą neprognozuojamos, mažės turto vertė ir kreditavimo galimybės ir ūkio atnaujinimas.
13. Reguluojami šilumos gamintojai viršpelnį grąžina šilumos vartotojams, o tuo tarpu *nereguluojami pasilieka sau*, todėl atsiranda galimybė dempinguoti ir išstumti iš rinkos pelną ribojančius reguliuojamus konkurentus.

Šios ir panašios aplinkybės liudija, kad VKEKK nustatyta naujoji šilumos supirkimo tvarka nėra tvari, turi daug trūkumų ir turi būti iš esmės peržiūrėta. Tuo tikslu Seime įregistruota Šilumos ūkio įstatymo 2 ir 3 straipsnių pataisa, kuri sukurtų prielaidas konstruktyviai konkurencijai, nukreiptai pirmiausiai šilumos vartotojų interesų tenkinimui, mažinant šilumos kainas.

Prezidentas

dr. Valdas Lukoševičius